

**“GOSPITAL PEDAGOGIKA” FANINI O’QITISHDA TALABALARNING
BILISH FAOLIYATINI DIDAKTIK VOSITALARNI QO’LLAB TASHKIL
QILISH.**

Inogamova D.R. Nizomiy nomidagi O'zbMPU.

“Surdopedagogika va maxsus pedagogikaning klinik asoslari” kafedrası prof.
(Ph.D).

E-mail: inogamova.dilya@gmail.com

Rezume. Maqolada oliy ta'limda “Gospital pedagogika” o'quv fanining o'rni va uni o'qitishni didaktik vositalarbi qo'llab tashkil etishning metodik shart-sharoitlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: o'qitish metodikasi, didaktikasi, didaktik tamoyillari, didaktik vosita, o'qitish shakllari, o'quvchilar faolligi, nazorati.

Резюме. В статье изложена важность и роль предмета «Госпитальная педагогика». Раскрывается авторский взгляд по классификации дидактических принципов и методов обучения.

Ключевые слова: методы обучения, дидактика, дидактические принципы, дидактический инструмент, формы обучения, активизация обучающихся, мониторинг.

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda butun jahon ta'lim tizimiga integratsiyalanishga qaratilgan yangi ta'lim tizimi shakllantirilmoqda. Bozor iqtisodiyotiga moslashuvchan har tomonlama chuqur bilimga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash zamon talabidir, bu esa mutaxassislarning nafaqat kasbiy tayyorgarligiga balki ularning uzoq davolanishga majbur bo'lgan bolalarni o'qitishga mo'ljallangan gospital pedagogika o'quv fanidan habardor bo'lishlariga ham ahamiyat berilishini taqazo etmoqda.

So'nggi yillarda og'ir davolab bo'lmaydigan kasallik mavjudligi sababli erta bolalik davrida nogironlik tashxisi qo'yilgan bolalar soni ko'paymoqda. 2021 yilda ularning birlamchi nogironlikning yosh tarkibidagi ulushi deyarli 40% ni tashkil etdi. Bir necha yillar davomida yosh bolaning hayotiy faoliyatini cheklaydigan nogironlik kasalliklari orasida birinchi o'rinni tug'ma rivojlanish anomaliyalari egallaydi. Ular bolalarda nogironlikning barcha sabablarining deyarli to'rtidan bir qismini tashkil etadi,

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-7

ikkinchi o'rinda asab tizimi kasalliklari, uchinchi o'rinda yuqumli va somatik kasalliklar oqibatlarini, keyin esa ruhiy kasalliklar turadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, tug'ma rivojlanish anomaliyalari orasida yurak-qon tomir tizimi, markaziy asab tizimining anomaliyalari, xromosoma anomaliyalari va irsiy kasalliklar eng ko'p uchraydi. Lekin ohirgi o'n yil ichida o'quvchilarning umumiy patologik shikastlanish darajasini o'sishi ham kuzatilib bormoqda. 2008 yilda bu ko'rsatkich 35% foiz edi, jumladan, funktsional o'zgarishlar 25% foizni, surunkali kasalliklarning tarqalishi esa 10% foizni tashkil etardi. Faqat 1995 yildan 2008 yilgacha bo'lgan davrda umumiy patologik zarar ko'rsatkichining mutlaq o'sishi 67% ni tashkil etdi, bu + 23,5% o'sish sur'atiga to'g'ri keladi.

Har yili 250 mingga yaqin bola (tug'ilgandan 18 yoshgacha) bolalar shifoxonalarida (21 kundan ortiq) uzoq muddatli statsionar davolanishdan o'tadi.

Bolalar bilan ishlaydigan o'qituvchilar va shifokorlarning eng muhim vazifasi - bolalarning sifatli ta'lim olish, bolaning va uning ota-onasining to'liq huquqli ta'lim muhitiga to'g'ridan-to'g'ri kirishlari, ular uzoq vaqt qolishga majbur bo'lgan konstitutsiyaviy huquqini ta'minlashdir. Hozirgi hayot sharoitlari tufayli -tibbiy shifoxonada. Maktab tibbiyot tashkilotlari shifoxonalarida ta'lim muhitini shakllantirishda asosiy tushunchaga aylanmoqda (S.R.Varfolomeeva). Bu masalalarni amalga oshirishda "Gospital pedagogika" o'quv fanining o'rni juda muhimdir. Shu maqsadda hozirgi kunda pedagogika oliy o'quv yurtlarida "Maxsus pedagogikaning klinik asoslari" kafedralari tashkil qilindi va psixologiya, difektologiya hamda pedagogika yo'nalishlaridagi fakultetlarda "Gospital pedagogika" o'quv fanini o'qitilishi yo'lga qo'yilmoqda.

Pedagogika fani rivojining barcha bosqichlarida tadqiqotchilarning e'tibori o'qitishning maqsadi, didaktik tamoyillar tasnifi, o'qitish metodlari, ularning ta'lim shakllariga mos kelishi, ta'lim oluvchilarni faollashtirish, mustaqil ishlarni individuallashtirish, ta'lim oluvchilarning bilimlarini nazorat qilish va baholash borasidagi mavjud muammolarni hal qilishga qaratilgan. Biroq, ayni o'rinda shuni ham ta'kidlash kerakki, "Gospital pedagogika" o'quv fani bo'yicha tashkil etiluvchi ta'lim jarayonida, talabalarning bilish faoliyatini mustaqil boshqarish va o'z-o'zini nazorat qilish asosida faollashtirish, o'qitish samaradorligini oshiruvchi omil bo'lish bilan birga, uning sifatini yaxshilashga imkoniyat yaratadi. "Gospital pedagogika" fanidan tayyorgarlik jarayonida nazariy bilimlarning samarali o'zlashtirilishi, shaxsning aqliy imkoniyatlari, xohish-istagi, qiziqishi, intilishi hamda o'z kuchiga bo'lgan ishonchiga bevosita bog'liqdir. Ta'lim jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarning qo'llanilishi, ta'lim oluvchilarga bilimlarni mustaqil va faol o'zlashtirishga imkon

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-7

beradi. Zero, axborotlar oqimi kuchli bo'lgan mavjud sharoitda, "Gospital pedagogika" o'quv fanining puxta o'zlashtirilishida, shaxsning mustaqil va faol ta'lim olishi yetakchi o'rin tutadi.

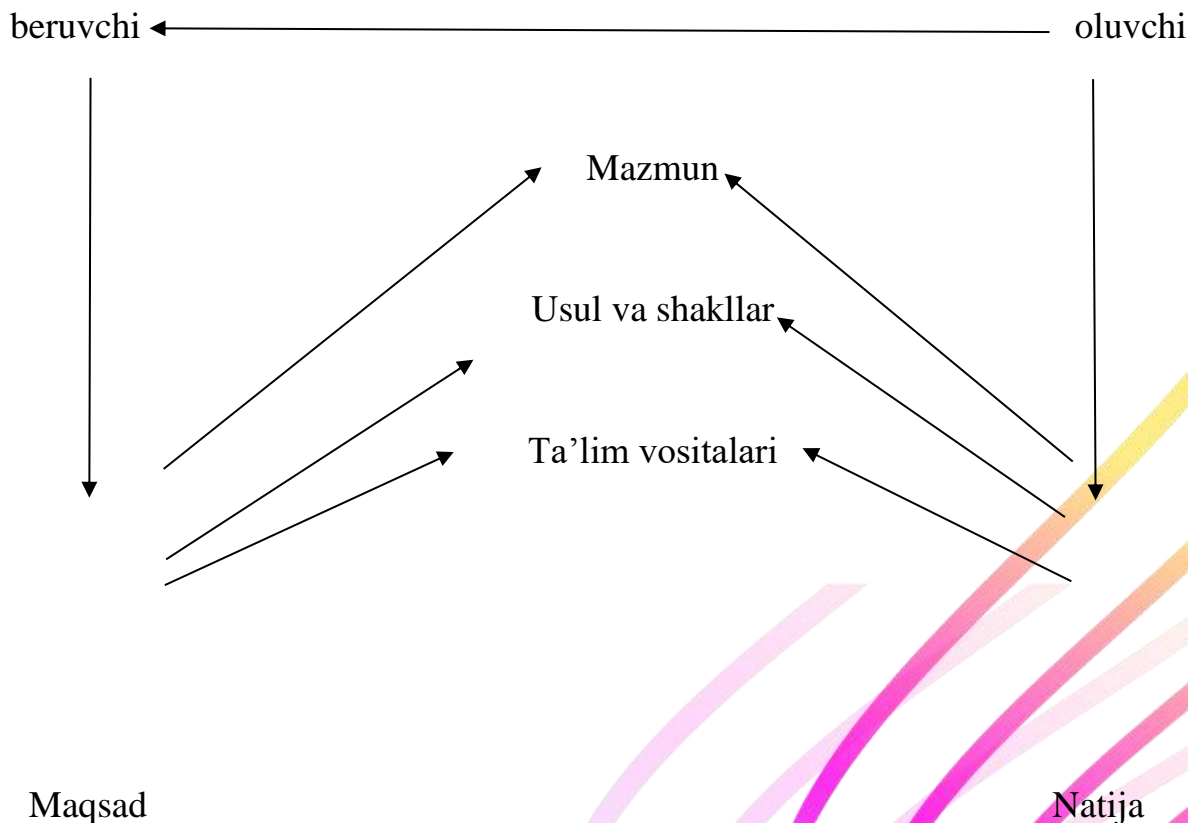
Ayni vaqtda davlat ta'lim standartlari talabiga ko'ra pedagogika oliy o'quv yurtlari oldiga ham takomillashtirilgan didaktik tizimga ega bo'lish, uzluksiz ravishda talabalarning bilish va ijodiy qobiliyatlarini tashxis qilish, ularning aqliy imkoniyatlarini rivojlantirish, ta'limiy faolliklarini oshirish, bilimlarni mustaqil o'zlashtirish ko'nikmalariga ega bo'lishlarini ta'minlash, shuningdek, ta'lim jarayonida ularning ma'naviy-ahloqiy sifatleri hamda tibbiy bilim asoslaridan puhta bilimga ega bo'lishlariga bo'lgan ehtiyoj, aniq maqsadga yo'naltirilgan va kutilgan natijalarga erishishni kafolatlovchi tizimni shakllantirish vazifasini qo'yimoqda. Ma'lumki, talabalarning nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni puxta egallashlarida ta'lim jarayonini sifatli tashkil etish muhim o'rin tutadi.

Pedagogik, psixologik va metodik yo'nalishlarda ko'plab tadqiqotlarning olib borilishi va ularning samarali natijalari, ta'lim jarayonini takomillashtirishga oid nazariy qarashlarning boyitilishi hamda pedagogik tushunchalar sonining kengayishiga imkon yaratdi.

O'qitish metodikasida "o'qitish" va "o'qitish jarayoni" yoki "pedagogik jarayon" tushunchalari asosiy tushunchalar hisoblanadi. B.M.Petrovning "Qisqacha psixologik lug'ati"da "o'qitish" tushunchasiga "talabalarning ichki va tashqi faolligini boshqarish hamda rag'batlantirish bo'lib, buning natijasida ularda ma'lum bilim, ko'nikma va malakalar shakllanadi", deya ta'rif berilgan². K.K.Platonov esa mazkur tushunchaga bilim, ko'nikma, malaka va odatlarni shakllantirish jarayoni sifatida yondashib, uning mohiyati o'zlashtirilgan material bilan o'zlashtirilmagan material o'rtasidagi bog'likliklarni yoritishdan iborat deb hisoblaydi³.

Jarayon (lotincha "*prozessys*" so'zidan olingan bo'lib) – oldinga harakat, o'zgarish degan ma'noni anglatadi, pedagogik jarayon mohiyatida esa ta'lim beruvchi bilan ta'lim oluvchi o'rtasidagi aniq maqsadga erishishga yo'naltirilgan va kutilgan natijaga olib keluvchi o'zaro ta'sir ekanligi ifodalanadi.

TASISning (Yevropa ittifoqining Sharqiy Yevropa, Kavkaz va Markaziy Osiyo davlatlarini rivojlantirish programmasi) "O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi islohotlariga ko'mak" nomli loyihasida⁴, pedagogik jarayonning umumiy mohiyati quyidagi sxema asosida ochib beriladi (1– Rasm).

1– Rasm. Pedagogik jarayonning umumiy mohiyati

Rasmda keltirilgan sxemadan ko‘rinib turibdiki, ta‘lim natijalari bevosita quyidagi omillarga bog‘liq, bular:

- 1) ta‘lim beruvchi bilan ta‘lim oluvchining o‘zaro munosabati;
- 2) ta‘lim texnologiyalarining keng qo‘llanilishi;
- 3) ta‘lim metodlarini to‘g‘ri tanlanganligi.

Ta‘lim metodlari haqida fikr yuritar ekanmiz, uning asl mohiyatiga to‘xtalsak. Zero, usul – bu loyihalashtirilgan maqsad bilan yakuniy natija o‘rtasidagi va ularni bog‘lab turuvchi zveno sanaladi. Usullarsiz belgilangan maqsadga erishish, ta‘lim mazmunini yetarlicha yoritish, talabalarning bilish faoliyatini faollashtirish hamda kutilgan natijalarni qo‘lga kiritish mumkin emas.

---

¹ *Mamajonov Sh.A. Oliy o‘quv yurtlari “Kimyo o‘qitish metodikasi” kursining tuzilishi va mazmuni. – Farg‘ona.: 2004. (22b), -179 b.*

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-7**

² **Petrov B.M.** *“Kratkiy psixologicheskiy slovar” – Xrestomatiya / Pod red. Platonova K.K. – M.: Prosveuyeniye, 1974. – 134 s.*

³ **Platonov K.K.** *“O sisteme psixologii”. – M.: Nauka, 2014. Izdaniye 2-ye, dopolnennoye. – 216 s.*

T.I.Shamova o‘quv jarayoniga o‘qituvchi bilan talabanning o‘zaro faolligi (o‘qitish va o‘rganish)dan iborat, murakkab, dinamik tizim sifatida yondashadi⁵.

Muallifning fikricha, bu tizimda o‘qituvchi rahbarligida talaba tomonidan fan asoslari hamda faoliyat usullarini o‘zlashtirish va uning rivojlanishi sodir bo‘ladi. O‘zaro bog‘liq mazkur jarayonda, har bir subyekt tomonidan amalga oshiriluvchi faoliyat, muayyan vazifalarni bajarishga xizmat qiladi. O‘qituvchining vazifasi faqatgina bilimni uzatish emas, balki talabalar tomonidan bilimlar hamda faoliyat usullarini o‘zlashtirish jarayonini ham boshqarishdan iborat.

Talabanning vazifasi bilimlar tizimini o‘zlashtirish, ularni egallash, qayta ishlash, saqlash va qo‘llash usullarini egallash asosida o‘zida zaruriy shaxsiy fazilatlarni tarbiyalash sanaladi. O‘qitish jarayoni, o‘qituvchi tomonidan doimiy ravishda o‘quv bilish maqsadini qo‘yish va uni talaba tomonidan qabul qilinishini tashkil qilishdan boshlanadi. Talabalarning o‘quv faoliyati keng ma‘noda bilish turlaridan biri bo‘lib, subyektning aks ettirish va qayta ishlash faoliyati negizida sodir bo‘ladi. Faoliyat mohiyatiga ko‘ra tarixiy, predmetli va subyektiv sanalib, insonning muhit bilan o‘zaro aloqadorlik shakli sifatida ongli maqsadni amalga oshirishga yo‘naltiriladi. O‘quv faoliyati, shaxs faoliyatining muayyan turi sifatida bilim, ko‘nikma va malakalarni egallashning muayyan faollik darajasi bilan tavsiflanadi, ya‘ni ta‘lim natijasi shaxsning ta‘lim jarayonidagi faollik darajasiga bog‘liq⁶.

Ikkinchi tomondan, har qanday faoliyat, jumladan, o‘quv faolligi predmetli bo‘lganligi sababli, uning mazmuni, ta‘lim oluvchi uchun o‘quv faoliyatini yo‘naltirish va rag‘batlantirish kabi vazifani bajarish mohiyatiga ega bo‘lgandagina, o‘rganish predmetiga aylanadi. Didaktikaning asosiy vazifasi, shaxsning bilish ehtiyojini shakllantirish va uni qo‘llab-quvvatlovchi vositani aniqlashdan iboratdir. Shunga ahamiyat berish kerakki, ta‘lim oluvchida bilishga bo‘lgan ehtiyoj va qiziqishlarini shakllantirish hamda o‘quv faoliyatini tashkil etish uchun, o‘quv predmetlari mazmunida ma‘lum muammoning ustuvor o‘rin tutishini ta‘minlash, uni muayyan tizimga solish o‘qituvchi tomonidan amalga oshiriladi. Bunday faoliyatni amalga oshirish uchun o‘qituvchi zarur bilim, ko‘nikma va mahoratga ega bo‘lishi lozim.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-7**

Ta'lim samaradorligiga erishishning asosiy shartlaridan biri, talabalarda o'rganilayotgan masalalarga nisbatan qiziqish uyg'otish hamda ularni tushunib olishga bo'lgan intilishni hosil qilishdan iborat. Binobarin, "Shaxsda biror narsani tushunib olishga nisbatan ehtiyoj tug'ilganidagina, u fikr qila boshlaydi"⁷.

Fiziologlar tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar, bajarilayotgan ish natijalarining foydali ekanligini anglagan xodimlar bilan uni anglamagan xodimlar tomonidan bajarilgan faoliyatning unumdorligida, katta farq ko'zga tashlanishini tasdiqlaydi. O'qituvchi va ta'lim oluvchilarning ta'lim jarayonidagi faoliyatlarini o'ziga xosligini nazarda tutgan holda, pedagogning faolligi, bevosita yoki bilvosita ta'lim

---

⁴ *O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi islohotiga ko'mak / TESIS loyihasi. Ekspres qo'll. – T.: O'rta maxsus kasb-hunar ta'limini rivojlantirish instituti, 2001. – 68 b.*

⁵ *Shamova T.I. "Aktivizatsiya ucheniya shkolnikov". – M.: Prosveçeniye, (1982) 2011g dopolnennoye. – 408s.*

⁶ *Pedagogika nazariyasi va tarixi. I – qism/Pedagogika nazariyasi. –T: Istiqlol-moliya, 2007. –380.*

oluvchilarning faolligini yuzaga keltirishga xizmat qiladi. Didaktik jihatdan, o'quv faoliyati, ta'lim oluvchilarning o'qituvchi tomonidan uyushtirilib, turli murakkablikdagi o'quv vazifalarini hal etishga qaratilgan faoliyat bo'lib, yakuniy natija sifatida bilim, ko'nikma va malakalar egallanadi hamda ma'lum ma'naviy-axloqiy sifatlar shakllanadi.

O'qish (o'qitish) jarayonining mohiyati T.I.Shamova tomonidan ochib berilgan: "Didaktik nuqtayi nazaridan o'qish (o'qitish) jarayoni o'qituvchi (yoki talabaning o'zi) tomonidan bilimlarni egallash, qayta ishlash va qo'llash usullarini o'zlashtirish maqsadida uyushtiriladigan, aks ettiruvchi va qayta ishlovchi faoliyatdir". O'quv jarayonini harakatga keltiruvchi kuch ehtiyoj va rag'bat (motivatsiya) hisoblanadi. Ular ta'lim oluvchilarning mavjud bilim, ko'nikma va aqliy rivojlanish darajasi, shuningdek, o'quv jarayonida oldinga qo'yilayotgan vazifalar asosida yuzaga keladi.

Gnoseologik jihatdan, o'quv faoliyati, bir qator dalillar, hodisalarni o'rganish, taxmin qilish va mavjud bilimlar bilan taqqoslashga asoslanadi. Bu o'rinda, o'zlashtirilmagan sohani aniqlash hamda o'zlashtirishga ehtiyoj mavjud bo'lgan muammoni belgilash sodir bo'ladi. O'quv materiallarini ongli va puxta egallash bilish vazifasini hal qilish, o'zlashtirilgan bilimlarni umumlashtirish, ya'ni ichki bog'likliklar va qonuniyatlarni yechish asosida amalga oshirish sanaladi.

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-7

O'quv faoliyatining maqsadi talabalarda ta'lim mazmunini tashkil etuvchi, umumiy bilimlarni faoliyatda qo'llay olish darajasigacha o'zlashtirilishini ta'minlashdan iborat. Mavhum va aniq bilimlarni ongli ravishda taqqoslab borish, o'quv faoliyatining barcha bosqichlari uchun muhim ahamiyatga ega. Bunday yo'l tutmaslik, o'quv materialining amaliy qiymatini anglamasdan ma'lumotlarni shunchaki yodlanishiga sabab bo'ladi.

Zamonaviy fiziologik g'oyalar nuqtayi nazaridan bilish faoliyatida markaziy o'rinni, taqqoslash jarayoni egallaydi. Zero, taqqoslash asosida faoliyat boshqariladi, ya'ni o'zlashtirilayotgan axborot shaxsning mavjud tajriba (bilimlari) bilan yoki avval egallangan faoliyat ko'nikmalari bilan taqqoslanadi. Faol shaxsiy yondashuv to'g'risidagi psixologik g'oya, shuningdek, ta'lim oluvchining faoliyatini mustaqil va ongli tashkil etilishida yetakchi o'rin tutishini ifodalovchi didaktik tamoyillarni umumlashtirgan holda ta'kidlash mumkinki, pedagogika oliy o'quv yurtlarida ham o'quv jarayonining asosini, ta'lim oluvchining aniq maqsad (defektologiya va psixologiya asoslari bilan birga tibbiy bilim asoslarini puxta o'zlashtirish)ga yo'naltirilgan bilish faoliyati tashkil etadi.

Metodik tadqiqotlar natijalari va pedagogik amaliyotning ko'rsatishicha, ta'lim oluvchilarning o'quv faoliyati o'qituvchi tomonidan tashkil etilmasa, boshqarilmasa va yetarli darajada nazorat qilinmasa, samarasiz yakunlanadi.

Shunday qilib, pedagogika oliy o'quv yurtlarida "Gospital pedagogika" o'quv fanidan tashkil etiluvchi ta'lim jarayoni, talaba va o'qituvchilarning ko'p qirrali

---

⁷ *Rubinshteyn L.S. "Osnovy obshchey psixologii". – Izdatelstvo: AST, 2019. – 960 s.*

hamda o'zaro bog'liqlikka asoslanuvchi faoliyati bo'lib, bu jarayonda quyidagi vazifalar hal qilinadi:

- o'qituvchi tomonidan o'quv axborot mazmuni tanlanadi, tizimga solinadi va tavsiya etiladi;
- talaba tomonidan o'quv axborot mazmuni qabul qilinadi, anglab olinadi, qayta ishlanadi va puxta egallanadi;
- o'qituvchi tomonidan har bir talabaning o'quv axborotni o'zlashtirish va uni amalda qo'llash malakasini egallash bo'yicha mustaqil, ongli, oqilona, faol maqsadga yo'naltirilgan va natijali faoliyati tashkil qilinadi.

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-7

Yuqorida bildirilgan fikrlar, ta'lim jarayonining barcha jihatlarini hisobga olinsagina, ta'lim samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan asosiy vazifani belgilash hamda uni hal etish yo'llarini aniqlash zarur ekanligini tasdiqlaydi.

Pedagogik jarayonning natijasi, ta'lim oluvchida kasbiy faoliyati bilan birgalikda tibbiy bilim asoslaridan bilimlarni shakllanishi uchun zarur bo'lgan fazilatlarni o'zlashtirilishi hisoblanadi. Pedagogik jarayon va uning tarkibiy qismi bo'lgan ta'lim jarayoni, o'qituvchining didaktik-metodik faoliyat mahsuli bo'lgan didaktik tizim asosida tashkil etiladi. Mohiyatiga ko'ra, didaktik tizim, o'qituvchiga natijali o'quv jarayonini maqsadga muvofiq amalga oshirishga imkon beruvchi vosita va metodlarning yig'indisi hisoblanadi. Didaktik vositalar majmuidan foydalanish metodikasi esa, ta'lim jarayonini boshqarishning kichik tizimlaridan biri hisoblanadi.

O'zlashtirish lozim bo'lgan bilimlar qanchalik muayyan tizimga solinsa, ta'limning maqsadi, tizimda o'zlashtiriladigan bilim va ko'nikmalarning ahamiyati, talabalar uchun shunchalik tushunarli bo'ladi hamda bilim, ko'nikma va malakalarning mustahkam va oson o'zlashtirilishiga yordam beradi.

Didaktik vositalarni yaratishda, berilayotgan materialni talabalar tomonidan, kasbiy hamda "Gospital pedagogika" o'quv fanidan bilimlarning qanday maqsad asosida va qay darajada o'zlashtirilishi lozimligi inobatga olinishi kerak. O'quv mashg'ulotlari turlarining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda, talabalar faoliyatining turli shakllari aniqlanadi. Bundan ko'zlangan maqsad qo'yilgan maqsadlarga erishish, shuningdek, ta'lim oluvchilarda aqliy va psixologik sifatlarni shakllantirishdir. Bu jarayonda, ta'lim oluvchilar faoliyatida muayyan izchillikni ta'minlash, harakatning muhim bosqichlari (bajarish, baholash va yo'naltirish) samaradorligini aniqlash hamda bilish motivatsiyasini oshirish chorasini belgilash muhimdir.

Ikkinchi muhim vazifa, ta'lim jarayonini boshqarishga ta'lluqli bo'lib, talabalarning bilish faoliyatida o'z-o'zini boshqarish tamoyillarining qo'llanilishi bilan tavsiflanadi. Unga ko'ra, o'qituvchi o'quv mashg'ulotlarini shunday tashkil qilishi kerakki, natijada har bir talaba berilgan o'quv materialni o'rganish chog'ida, maqsadga yo'naltirilgan, faol hamda mustaqil faoliyatni bajarishga, o'zida rag'bat his etsin. Agar ta'lim jarayoni qo'llanmalar (didaktik vositalar) yordamida to'g'ri tashkil etilsa va yo'naltirilsa, talabalarning maqsadga yo'naltirilgan harakatlari, ular rejalashtirgan va kutgan natijaga olib keladi, o'zlashtirilayotgan bilimlar talaba tomonidan qayta ishlanib, zarur tizimga aylantirilsa, unda qiziqish paydo bo'ladi va ta'lim jarayoni sifatining yanada yuqori ko'tarilishiga olib keladi.

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-7

Ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlash haqidagi zamonaviy pedagogik g'oyalarga ko'ra, o'quv materialining har bir talaba tomonidan faol va mustaqil o'rganilishini ta'minlay oluvchi jarayonni tashkil etish taqozo etiladi. Shu bois, pedagogika oliy o'quv yurtlarida ta'lim jarayonida tashkil etilgan o'qitishni har bir talaba faol, mustaqil, ongli, maqsadga yo'naltirilgan va natijali bilish faoliyati sifatida qabul qilishi hamda uni oqilona, samarali tashkil etishga intilishi zarur. Zero, bilish faoliyati talabalar yuqori sifatli o'quv axboroti bilan ta'minlanganda, o'qishning maqbul usullaridan to'g'ri foydalanish ko'nikma va malakalarini egallaganda, ushbu jarayonda o'zini o'zi nazorat qilib, boshqara olganda, shunigdek, ajratilgan vaqt va hajmda tegishli o'quv materialini egallashga nisbatan ehtiyoj va xohish-istakka ega bo'lgandagina samarali kechadi.

Shunday qilib, talabalarining o'quv materialini samarali va to'la egallashi uchun o'qituvchi quyidagi shartlarga rioya qilishi lozim:

- talabalarga o'rganilayotgan predmet (fan) o'quv materialining bo'lajak kasbiy faoliyatdagi roli va ahamiyatini tushuntirish orqali, ularda qiziqishni yuzaga keltirish lozim;
- o'quv materialini ko'rsatmali, ko'rgazmali va muammoli shaklda tashkil qilishi va tushuntirishi zarur;
- nazorat-tuzatish ishlarini tashkil etish uchun materiallarni tayyorlash va ularni o'tkazish lozim.

“Gospital pedagogika” o'quv fani talabalar tomonidan yetarli darajada o'zlashtirilishi uchun, o'qituvchilar ta'lim jarayonida muayyan metod va vositalarni qo'llay olishlari zarur. Quyida ana shu haqida batafsil to'xtalib o'tamiz.

Talabada ta'lim olishga bo'lgan rag'bat (motivi)ni hosil qilish uchun o'qituvchi, eng avvalo, fanni o'rganish maqsadi, berilgan maxsus bilim hamda egallangan ko'nikmalarning tanlagan kasb uchun ahamiyatini ochib berishi kerak. “Gospital pedagogika” o'quv fanining o'zlashtiriladigan bilim, ko'nikma va malakalarning ahamiyatini ko'rgazmali tarzda (slyaydlar, prezentitsiyalar) yordamida namoyish etish orqali, ularda yaxlit tasavvurlarni hosil qilish lozim. Ana shu maqsadga yo'naltirilgan majmuaviy yoki individual vositalar ta'limiy mashg'ulotlar (darslar)ning kirish, tanishtirish va boshlang'ich qabul qilish bosqichlarida qo'llaniladi.

Ta'lim jarayonining asosi bo'lib, talabalarining bilish faoliyati hisoblanadi. Bilish faoliyatining asosiy shakli bo'lgan auditoriya mashg'ulotlarida, talabalarining o'quv ishlariga rahbarlik qilish va boshqarish, o'qituvchi faoliyatining muhim jihatlaridan biridir. Talabalarining bilish faoliyatlarini bevosita boshqarish va unga rahbarlik qilish bo'yicha tashkil etilgan barcha tadbirlar, har bir talaba o'quv

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-7

materialini mustaqil va ongli ravishda qabul qilishi, anglab olishi va kelgusida qo'llay olishiga xizmat qiladi. Har bir talabaning o'quv materialini o'zlashtirishida, uning o'quv faoliyatini nazorat qilish hamda zarur o'rinlarda tuzatish kiritish yo'li bilan o'zlashtirilishiga erishish maqsadga muvofiqdir. Nazoratning mohiyati va ahamiyati shundan iboratki, u birinchidan, har bir talaba tomonidan o'quv materialini o'zlashtirish qanday kechayotganligini, egallagan bilimlar va ko'nikmalar qanchalik to'g'ri, mustahkamligini, o'quv ta'minotining qaysi elementlari va o'qituvchi hamda talabaning o'quv jarayonidagi o'zaro faoliyatining qaysi jihatlari samarali emasligini, bilish faoliyatining mazmuni va shakllariga qanday o'zgartirishlar kiritish zarurligini aniqlab beradi. Ikkinchidan, nazorat talabalarga berilgan materialni o'rganishdagi shaxsiy muvaffaqiyatlari va kamchiliklarini baholash, keyingi faoliyatni to'g'ri rejalashtirish imkonini yaratadi.

Nazoratni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun quyidagi metodik ishlar amalga oshirilishi talab etiladi:

- barcha mavzular va mashg'ulot turlari bo'yicha nazorat testlarini tuzish lozim;
- ta'lim maqsadidan kelib chiqib, nazorat topshiriqlarini tuzish kerak;
- mavzularga tegishli didaktik materiallar ishlab chiqiladi.

O'qituvchining asosiy vazifasi, ta'lim jarayoni uchun yuqori sifatli o'quv-metodik ta'minotni yaratish hisoblanadi. Mazkur masalani hal qilish uchun o'qituvchidan puxta pedagogik bilim, amaliy ko'nikma va malakalarga ega bo'lish talab qilinadi. O'qituvchining ko'rgazmali –tushuntirish faoliyati, o'quv mashg'ulotini turli shakllarda tashkil etish hamda asosiy material (muayyan nazariya asoslari, ilmiy dalillar, hodisalar, jarayonlar, modellar, farazlar, fan mazmunini tashkil qiluvchi tipik, oqilona va natijali usullar, metodlar)ni aniqlashtirish vositasi hisoblanib, fan bo'limlari va o'quv faoliyat turlari bo'yicha maxsus o'quv qo'llanmasi ko'rinishida har bir talabaning o'quv faoliyatini tashkillashtirish maqsadida tayyorlanadi.

“Gospital pedagogika” o'quv fani bo'yicha o'quv dasturida berilgan va o'rganish maqsadga muvofiq etib belgilangan bilim asoslari haqidagi ma'lumotlarni berish, shuningdek, talabalarga o'z bilimlarini nazorat qilishlari uchun metodik ishlanmalarni tavsiya qilish kerak.

Hulosa qilib shuni ta'kidlash lozimki, zamonaviy o'qituvchi ta'lim jarayonini tashkil qilish metodlari hamda vositalaridan foydalanib, talabalarning psixologik, individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, har bir o'quv mashg'ulotlarini hozirgi rivojlanayotgan jamiyat talablariga mos ravishda, didaktik vositalar asosida yuqori darajada tashkil qilish malakasiga ega bo'lishi lozim.